

Abtrennung was de simpelste methode – een methode ook die, al kenden zij de term niet, aan alle illegale werkers bekend was. Zij wisten dat kameraden uit hun groep na arrestatie berecht en dan tot de doodstraf of tot gevangenisstraf veroordeeld waren, maar zij wisten óók dat vele anderen zonder vorm van proces naar de beruchte concentratiekampen in Duitsland waren gestuurd.

Elke arrestatie betekende dat het eigen leven op het spel stond, sterker nog: gegeven de verhoormethoden van de 'SD', óók het leven van anderen.

Arrestatie

Hoe of waar zij ook gearresteerd werden, voor de meeste illegale werkers was de arrestatie een traumatisch gebeuren. Zij hadden zich veelal wel aangewend, met die mogelijkheid rekening te houden, en toch: wanneer zij onverhoeds gegrepen werden, wankelde hun gehele bestaan. 'Halt, politie', kreeg Boellaard, commandant van de 'tweede' OD in Utrecht, te horen toen hij in mei '42 in Amsterdam door Nederlandse handlangers van de 'SD' gearresteerd werd. 'Twee pistolen', zo schreef hij na de bevrijding, 'zijn op mij gericht, ik ben geboeid voor ik het weet . . . In een ouderwets boek van Jacob van Lennep of van Oltmans zou men lezen: 'En op dat moment waarop ik de boeien voelde, was het of de dood mij met zijn kille hand vastgegrepen had.' En zo was het, mijn bloed hamerde door mij heen. 'Het is voorbij. Je hebt nog maar kort te leven.''¹

Dat zal bij velen wel de eerste reactie geweest zijn. Bij Floris Bakels, in april '42 opgepakt als lid van de Leeuwengarde, kwam tegelijk onmiddellijk een wensgedachte naar boven: 'Ik krijg . . . het gevoel dat me iets overkomt dat niet bij me past. Een vergissing van het lot. Een verkeerde wisselstand. Ik moet een eindje terug, en dan gewoon verder reizen'² – neen: de knellende boeien waren een realiteit. Enkelen waren er die op het moment waarop zij gegrepen werden, door hun knieën zakten en niet meer de kracht hadden, te staan of te lopen – anderen bleven zelfs hun gevoel voor humor bewaren. Toen Willem Santema, lid van de Raad van Verzet, bij zijn arrestatie, eind december '43, de handen op de rug gebonden werden, dacht hij:

¹ W. A. H. C. Boellaard: 'Memoires 1940-1945' (z.j.), p. 47-48 (Doc I-128 A, 2-1).

² F. B. Bakels: *Nacht-und-Nebel. Mijn verhaal uit Duitse gevangnissen en concentratiekampen* (1977), p. 34.